

TED ANKARA KOLEJİ ÖZEL LİSESİ

ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA PROGRAMI

A1 TÜRKÇE DERSİ UZUN TEZİ

RAİF EFENDİ’NİN HİKAYESİ

Danışman Öğretmen: Zühal Baloğlu

Öğrencinin Adı: İrem

Öğrencinin Soyadı: GÜRDAL

Diploma Numarası: D1129-045

Sözcük Sayısı:3986

Araştırma Konusu: Sabahattin Ali’nin “Kürk Mantolu Madonna” adlı yapıtında farklı anlatıcılar üzerinden odak figürün içe dönüklüğünün nedenlerinin incelenmesi

ÖZ :

Uluslararası Bakalorya Diploma Programı, A1 Türk Dili ve Edebiyatı kapsamında hazırlanan bu uzun tez çalışmasında, Sabahattin Ali'nin “Kürk Mantolu Madonna” romanı, odak figürün kişilik özellikleri temel alınarak ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu tezin yazılış amacı, odak figürün yaşantısını şekillendirmesinde etkin olan, odak figürün kişilik özelliklerinin, kurgulanan figür ve uzamlarla desteklendiğini kanıtlamaktır. Bu etmenlerin etkileşimi ele alınırken yapıt boyunca değişen anlatıcılar göz önünde bulundurulmuştur. Çevresine yabancılığının ve içe dönüklüğünün yaşamını şekillendirdiği odak figürün tavırlarının ve davranışlarının nedenleri, kullanılan anlatım teknikleri ve uzamlara sindirilmiş simgeler dikkate alınarak incelenmiştir. Tezin temellendirildiği konu, bireyin içe dönüklüğünün nedenleridir. Yazar tarafından bu olgunun farklı bakış açılarıyla aktarılması nedeniyle, tez iki aşamadan oluşmaktadır. Bu aşamalarda incelenmiş olan konular; içe dönüklük kavramının bireyin çevresi tarafından algılanışı ve bu özelliğin onun benliğinde yer etmesine sebep olan nedenlerin odak figürün iç hesaplaşmaları üzerinden aktarılışıdır. Oluşturulan bu bölümlerde, hem odak figürün çevreyle olan ilişkilerinin hem de iç dünyasında yaşadığı çelişkilerin etkileri yansıtılmıştır.

Sözcük Sayısı: 152

İÇİNDEKİLER:

1. Giriş.....	1
2. Anlatıcının gözünden odak figürün içe dönüklüğünün nedenleri.....	1
3. Odak figürün içe dönüklüğünün kendi yazdıkları aracılığıyla değerlendirilmesi.....	8
4. Sonuç.....	15
5. Kaynakça.....	17

GİRİŞ

İçe dönüklük kavramı bireylerin yaşamları kişilik özellikleri, tercih ve eğilimlerin yanında çevreyle olan etkileşimler ve uzamların doğurduğu koşullarla da şekillenir. İçe dönük bir bireyin algılanabilmesi, bireyin yaşadıkları ve yansıttıkları arasındaki kopukluklardan dolayı, ancak birden çok açıdan gözlem yapılarak mümkün olabilir. Sabahattin Ali'nin “ Kürk Mantolu Madonna” adlı yapıtında, odak figürün, yaşantılar, çevresel oluşumlar ve ilişkilerle şekillenip keskinleşen kişiliğinin aktarımı iki farklı anlatıcı tarafından yapılır. Kitabın birinci bölümünde odak figür olan Raif 'i dışarıdan gözlemleyen ve onu tanımaya çalışan bir anlatıcı tarafından aktarılan olaylar ve durumlar, kitabın geri kalanında Raif Efendi'nin anlatımıyla desteklenmiş ve bütünlenmiştir. Var olan bu iki farklı anlatıcının olgular ve değerlendirmeler açısından paralel kabul edilebileceği noktalar olduğu gibi farklılaştığı noktalar da bulunur. Bu farklılığın temellendirilmesi, Raif'in insanlar tarafından algılanışı ve yaşantılarının şekillendirdiği iç dünyasının çelişkileri göz önünde bulundurularak gerçekleştirilebilir.

1) ANLATICININ GÖZUNDEN ODAK FIGÜRÜN İÇE DÖNÜKLÜĞÜNÜN NEDENLERİ

Yapıtın serim bölümünde anlatıma başlayan anlatıcı, asıl gayesi olan “Raif Efendi'ye ait gözlemlerini aktarma”dan önce kendi yaşantısından kesitler vererek okuyucuya kendi kişiliğiyle ilgili ipuçları vermektedir. Bunu gerçekleştirmekteki amacı kişiliğinin ve tecrübelerinin etkisinde kalan algılama yetisinin niteliklerini belli ederek Raif Efendi'yi nasıl bir bakış açısından tasvir ettiğini okuyucuya yansıtmak olarak düşünülebilir. Böylelikle onun verdiği yaşam mücadelesi, çaresizlik, ümitsizlik ve yaşamda kendini konumlandığı nokta dolayısıyla Raif Efendi'ye çeşitli açılardan yakınlık sağlamaya, kademeli olarak onu tanımaya ve Raif Efendi'nin iç ve dış dünyası arasındaki farklılıkları gözlemlenmiştir.

Raif Efendi'nin yaşamına dâhil olamayan, ancak etrafında bulunan pek çok insanla ilişkisi ve tutumlarını okuyucuya sunan anlatıcının Raif Efendi'ye karşı kademeli olarak gelişen ilgisi ve onu değerlendirişi, odak figürün farklı açılardan değerlendirilişinin yalnızca bir anlatıcı tarafından aktarımı olağan hale gelmiştir. Anlatıcının Raif Efendi hakkındaki ilk izlenimleri yapıtta onun sıradan görünümlü biri olduğuyla ilgilidir. *“Hatta pek alelade, hiçbir hususiyeti olmayan, her gün etrafımızda yüzlercesini görüp de bakmadan geçtiğimiz insanlardan biriydi. Hayatının bildiğimiz ve bilmediğimizi taraflarında insana merak verecek bir cihet olmadığı muhakkaktı”*(Ali, 11)

Anlatıcı, değerlendirmelerinde insanların asıl benliklerinin her zaman dışarı yansıttıklarına koşut olmadığını ifade eder. Zamanla, gözlemlerinin birikim haline gelmesiyle odak figürün davranışlarını yorumlama isteği artmış, bakış açısında farklılıklar meydana gelmiştir.

Anlatıcının sadece bir gözlemci olduğu aşamalarda Raif Efendi'nin iş arkadaşlarından edindiği bilgiler onun tekdüze bir yaşantısı olduğu, silik ve kabiliyetsiz bir birey olduğuna dairdir. Aslen nitelikli bir tercüman olmasına rağmen etrafındakiler tarafından lisan bildiğinden bile şüphe duyulmaktadır. İş yerine tam zamanında gidip, öğle yemeğini tek başına yiyerek telaş içinde evine dönüşü, yabancılığını ve insanlardan kopukluğunu gösterir. Kaçarcasına, saklanırcasına yaşayışı ve işyerinde gösterdiği tutumların bu doğrultuda olması, odak figürün iletişim kurmaya tenezzül etmediğini ve etmeyeceğini ortaya koymaktadır.

Etrafındaki insanlar tarafından anlaşılmaya ve tanınmaya dair bir çabaya dahi layık görülmemiş olan Raif Efendi'nin çelişkilerle dolu kişilik özelliklerini yansıtan ilk olay Hamdi adlı karakter ile yaşanmıştır. Anlatıcının eski bir tanıdığı olan Hamdi Bey, toplumda zamanla edinmiş olduğu statüsünün tavırlarına yerleştirmiş olduğu kibriyle tatminsizliğini gidermeye çalışan, hırslarının esiri olmuş bir bireydir. İş yerinde müdür makamında bulunan Hamdi Bey ve Raif Efendi, anlatıcının yaşamındaki iki zıt karakteri oluşturmaktadır. Hamdi Bey'in

yetkilerinin ona verdiği gücü kullanarak özgüvenini tatmin etme gayesiyle sindirdiği bastırılmış karakter, Raif Efendi'dir. Raif Efendi, işlerde yaşanan ufak aksaklıkları ve geçirdiği hastalıkları bahane ederek baskılama ve küçük düşürme fırsatını elde eden Hamdi Bey'in haksız suçlamalarına ve hakaretlerine tahammül etmekte hiçbir sıkıntı çekmez.

Raif Efendi'nin Hamdi Bey ile tartışma içine girdiği günlerden birinde, anlatıcı, Raif Efendi'nin insanları inceleyip kişiliklerini algıladığının ve tepkisiz olsa da yorumlama ve değerlendirme yetisine sahip olduğunun, Raif Efendi'nin çizdiği bir resme bakarak farkına varır. Bu resim ile, etrafındakiler hakkında hiçbir kanısı yokmuş izlenimi veren ve sıradan bir birey olarak algılanan Raif Bey'in aslında insanları hiç şaşırmayacak kadar iyi tanıdığı ve algıladığı, anlatıcı tarafından fark edilmiştir. *"Burada sadece baktığını sahiden gören bir göz değil, gördüğünü bütün incelikleriyle tespit etmesini bilen bir hüner de vardı"*(Ali, 23) Odak figürün insanlara karşı kullandığı maske hiçbir koşulda değişmemektedir ve bu maske tepkisizlik ve sükutla şekillenmiştir. Bu maskenin ayrımına, Raif Efendi'nin çizmiş olduğu resmi gördükten sonra varması, anlatıcıda Raif Efendi'yi tanıma arzusunu ve merak hissini uyandırmıştır. Fakat, anlatıcının ona yaklaşma, onu tanımak ve anlamak için attığı her adım yeni çelişkileri ve bilinmezlikleri doğurmuş, aralarındaki hiç kapanmayan mesafe aşılammıştır.

Sükûnetini daima koruyan Raif Efendi'nin geçirdiği hastalıkların, ruhen benimsemiş olduğu tepkisizliğin bir dışavurumu olduğu söylenebilir. Odak figür'ün sınırlandırılmış ve monoton yaşamındaki tek değişiklik hastalıklarıdır. *"İhtimal, birbirine tıpkı tıpkısına benzeyen bu bir sürü günlerin ve hatta senelerin içinde, hastalık zamanları yegâne değişiklikti"*(Ali, 21)

Yapıtta Raif Efendi'nin evinin, onun içe dönüklüğünü yansıtan özellikleri olduğu görülür. *“Taş ve kum yığılı arsaların arasında tek başına duran iki katlı, sarı boyalı bir bina”*(Ali, 24) İçinde yaşadığı evin betimlemesinin Raif Efendi'yle özdeşleştiği söylenebilir. Evin arsaların arasında tek başına duruşu, Raif Efendi'nin yalnızlığını, arsaların etrafındaki taş ve kumlar etrafındakilere karşı edinmiş olduğu kalkanı ve kendini çevreden soyutlamasını, evin sarı renge boyanması ise sürekli olarak yaşadığı hastalıkları yansıtır nitelikte olduğu söylenebilir. Evin içi ise, Raif Efendi'nin yaşamının birçoğunda olduğu gibi çelişkilerle doludur. Salon kısmında bulundan kristal takımlar, Sivas halısı, kırmızı kadife koltuklar ve bunun gibi gösterişli eşyaların verdiği varlıklı oldukları izlenimi ve duvarda asılı bulunan “Amentü” levhası karmaşık bir görüntü oluşturur. Raif Efendi'nin odasında da aynı karmaşa devam eder ancak burası evin diğer bölümlerinin tersine son derece basit eşyalarla düzenlenmiştir. Oda dağınık ve soğuktur, bir hastane koğuşunu andırır. *“Odada insanı şaşırtacak bir kargaşalık”* (Ali, 25) Hayatını sükut ve düzen içinde sürdüren bir bireyin böylesine bir karmaşa içinde yaşıyor olması ve odanın evin geri kalanıyla bu denli çelişiyor olması, Raif Efendi'nin ailesi ile olan kopukluğunu, yalnızlığını ve yabancılığını simgelemektedir.

Evin tasviri sırasında tekrarlanan “ kırmızı kadife koltuklar”ın Raif Efendi'nin ailesinin bakış açılarını ve değer yargılarını vurguladığı; kırmızı rengin de gösteriş ve açlığı simgelediği söylenebilir. Evdekilerin tavırları da yine Raif Efendi'yle tamamen çelişkili olarak bu doğrultudadır. Evdekiler, hak ettikleri yaşamı yaşayamadıklarına düşünen, sığ, tatminsiz, aile terbiyesinden ve değer yargılarından yoksun bireylerdir. Evde “anne” ve “baba” kavramları oluşmamıştır, Raif Efendi evi geçindiren birey olmasına rağmen evde lüzumsuz görülmektedir, aile onu kendilerine yakıştırmaz bir tutum içerisinde. Ailesinin bu tutumuyla Raif Efendi etrafına daha da yabancılaşır, baba figürü olmaktan uzaklaşır. Evdekiler,anlatıcının, farkındalığı olmayan “ boş” olarak nitelendirdiği cahil insanlardır.

”İçlerinin esneyen boşluğu karşısında ancak başka başka insanları istihfaf ve tahkir etmek, onlara gülmek suretiyle kendilerini tatmin edebiliyorlar, şahsiyetlerinin farkına varıyorlardı.” (Ali, 28)

Raif Efendi’nin ailesiyle olan ilişkisi de içe dönüklüğünde hem neden hem sonuç olarak önem taşır. Bu ilişki, iletişimsizlik temeline dayanır. Raif Efendi ailesinin ona karşı tutumunu algılamakta, kavramakta ve değerlendirmektedir ancak kimseye tepki göstermez. Aile bireyleri ise algılamaktan ve düşünmekten yoksun bireylerdir, sığ bir yaşantıları vardır ancak yersiz tepkiler gösterip tutarsız dışavurumlar yaşamaktadırlar. Aile, sorumluluk duygusundan yoksun, kendi hayatlarını kendi yarattıkları yaşam ölçütlerine uymaya çabalayarak harcayan insanlardan oluşmaktadır.

Raif Efendi, evde kendi çocukları ve karısı dışında baldızı, baldızının kocası, çocukları ve iki kayınbiraderiyle yaşamını sürdürmek mecburiyetindedir. Hastalığında Raif Efendi’yi ziyaret etmeye giden anlatıcıyı kapıda karşılayan Nurten evin küçük kızıdır ve onun bile etrafındakileri küçük gören bir mizacı vardır, mimikleri ve hareketleriyle,anlatıcıya göstermiş olduğu kibar muameleye layık olmadığı izlenimini uyandırmasıyla hakkında böyle bir yargı oluşmuştur. *“Babasına karşı arsızlığını hakaret derecesine getirmeye çalışan Nurten’i...”* (Ali, 32) şeklinde cümlelerle de bu yargı desteklenmiştir. Büyük kızı Necla ise Raif Efendi’de küçük de olsa umutlar ve beklentiler uyandıran, babasına karşı yapılan hakaretlere kendince tepki gösteren ancak teyzesi ve eniştesinin etkisiyle yoğrulmuş bir kızıdır. Necla, babasının hastalığı sırasında gerçekten endişelenmiş ve başında beklemiştir.

Raif Efendi’nin karısı Mihriye Hanım bütün gününü mutfakta geçiren, kırk yaşına gelmeden ihtiyarlamış olarak nitelendirilen ve kendini ev halkının gündelik ihtiyaçlarını gidermeye adanarak kendi benliğini unutan bir kadındır. Mihriye Hanım’ın da tepkisiz olmasına rağmen Raif Efendi evdekilerle olan iletişimsizlik durumunu Mihriye Hanım’dan daha yoğun

yaşamaktadır, zaten ihtiyaçlar ve para olguları üzerine olan konuşmalarını bile çoğu kez Mihriye Hanım üzerinden yapmaktadırlar. *“Onun niçin daha fazla para kazanmadığına, niçin daha lüks bir hayat temin etmediğine kızıyorlar, fakat aynı zamanda onun bir hiç, ehemmiyetsiz ve kıymetsiz bir sıfır olduğundan emin bulunuyorlardı.”* (Ali, 31)

Anlatıcı zamanla Raif Efendi’nin “hisleri kütleşmiş” biri olmadığının farkına varır, düşünceli ve alıngandır ancak bu yönünü dışarıya yansıtmamayı tercih eder. Anlatıcının bir başka ziyaretinde yaşadığı bir olay, onda böyle bir düşünce oluşmasına olanak vermiştir. Odak figür anlatıcının önceki ziyaretinde kızlarından kahve yapmalarını istemiş ve “Sen pişir!” şeklinde bir yanıt almıştır. Bir dahaki ziyarette bu olayı tekrar yaşamamak için kızlarına “Kahve pişirmeyin, içmiyor!” diye seslenmiştir. Evdeki küçük çocuklar bile odak figüre karşı küçümser bir tavır benimsemişlerdir, eğitime özen göstermeden, kalıpların dışına çıkamadan somut ve şekilci bir yaşantı sürmelerler. Raif Efendi; bundan duyduğu rahatsızlığı dile getirmekten çoğunlukla çekinir. Raif Efendi’nin istisnai bir şekilde sitemini dile getirdiği anlatıcının merakı ve ilgisi, onun kısa da olsa heyecanlanıp tepki göstermesini sağlayabilmiştir. *“ Sesinde bir sıcaklık vardı. İçimden geçenleri sezmişe benziyordu.”* (Ali, 27) Odak figür, yabancılığıyla boğulduğu yaşantısında anlatıcının kendine yakın olabileceğini, anlaşılabileceğini sezmiştir. Yalnızlığını, senelerdir aynı evde yaşamalarına rağmen kimsenin onun kim olduğunu merak etmemesini ve evde ne kadar bunaldığını sitemle dile getiren Raif Efendi bir kez daha aslında her şeyin farkında olduğunu açıkça göstermektedir. Evde yakın sayılabileceği kızı Necla ve karısı Mihriye için bile “Evet, karım ve kızım...Ama işte o kadar...” (Ali, 39) şeklinde ifadeler kullanmasıyla ilişkilerindeki kopukluk vurgulanmıştır.

Odak figürün çevreyle etkileşimindeki olumsuzluklar da içe dönüklüğünde önem taşıyan etkenlerdendir. Evinde bunalınca gece vakti sokağa çıkıp nereye gittiğini bilmeden yürüyüş

yapması ve bir süre sonra kar yağmasına rağmen ceketinin önünü açarak yola devam etmesi Raif Efendi'nin ölümüne yol açan hastalığın sebebidir. Ailesinden yaptığı bu yürüyüşü saklamıştır ancak bu sınırlandırılmış yaşamından kaçma arzusunu yapıtaki anlatıcıyla paylaşmıştır, evde bunaldığını ona açıkça ifade etmiştir. Anlatıcı ise bunun ardından benzer bir yürüyüş yaparak, onun ruhunu çözümlemeye çalışmıştır. “ *Onu gece vakti sokaklara düşüren acaba içinin bu boşluğu, hayatının gayesizliği değil miydi?..*” (Ali,36)

Raif Efendi'yi anlama amacıyla yollarda yürüyen anlatıcının yaptığı gökyüzü tasviriyle, onun yaşamını, deneyimlerini, ilişkilerinin onda bıraktığı izleri aktardığı söylenebilir. “*..gökyüzünde bulutlar, büyük bir hızla koşup gidiyordu. İlerideki siyah ve kayalık tepeler henüz biraz aydınlıktı ve onlara sürünüp geçen bulutlar sanki buralarda kendilerinden birer parça bırakıyorlardı.*” (Ali, 37) Betimlemedeki bulutların hızla koşup ilerlemesinin yaşamı simgelediği, siyah ve kayalık olan fakat aydınlık bir yanı kalmış tepelerde iz bırakan bulutların ise, Raif Efendi'nin zaten silik ve pasif olan kişiliğinin, yaşantılarının bıraktığı izlerle yalnızlığa bürünmesini simgelediği düşünülebilir.

Odak figür hastalığı sırasında hastaneye gitme konusunda diretmiştir ancak ev halkının tepkisiyle karşılaşınca itiraz etmemiştir. Bu uzaklaşma çabası ve arzusu, hiçbir açıdan yakın hissetmediği insanların baskısına artık katlanamamasındandır. Zamanla, anlatıcıyla olan paylaşımları ve konuşmalarından, Raif Efendi'nin bıkkınlığının ulaşmış olduğu noktanın yaşama isteğinin önüne geçtiği, yaşamdan hiçbir beklentisi kalmadığı, ölmeyi arzuladığı ve ölümü kabullendiği anlaşılır.

Ölüm döşeğindeyken, hayatını ve ruhunu ortaya koyduğu defterini de kendisiyle birlikte götürmek isteyen Raif Efendi, bu gayesinden anlatıcının onu tanıma arzusu nedeniyle vazgeçmiştir. Anlatıcı ve odak figürün konuşmaları, iki birey arasındaki bitmek bilmeyen mesafeyi tamamen ortadan kaldırmıştır. Anlatıcı ise Raif Efendi'nin yaşamı boyunca

sakladıklarını içeren defteri okumaya muvaffak olmuş, odak figür tarafından çizilen keskin sınırları aşma olanağını bulmuştur.

2) ODAK FİGÜRÜN İÇE DÖNÜKLÜĞÜNÜN KENDİ YAZDIKLARI ARACILIĞIYLA DEĞERLENDİRİLMESİ

Değişen anlatıcı, odak figürün kişiliğinin oluşumuna etkiyen faktörlerin okuyucu tarafından çözümlenebilmesine olanak verir. Raif Efendi'nin yaşanmışlıklarını kendi duygu ve düşünceleriyle harmanlayarak aktarmış olduğu defterde, ruhsal durumunun geçirdiği süreçte etkili olan olaylar durumlar ve kişiler gözlenir. Anlatımın birinci tekil şahıs tarafından yapılması, yapının önceki bölümünde üçüncü tekil şahıs tarafından aktarılan odak figürün tavırlarının nedenlere dayandırılabilmesinde ve odak figürün çevresine yansıtmadığı yanlarının algılanabilmesinde rol oynar. Raif Efendi'nin bu deftere yıllardır süregelen yalnızlığını, kabullenmişliğini, söyleyemediklerini yazmaya karar verşi de yaşadığı bir hadisenin onu sorgulamaya itmesiyle gerçekleşir. Odak figürün yazdıklarının bir yandan da kendine itirafı olduğu düşünülebilir. *“Hangi hain tesadüf dün onları yolumun üstüne çıkardı ve beni, senelerden beri dalmış olduğun derin uykudan, artık yavaş yavaş alıştığım hissiz uyuşukluktan ayırdı.”*(Ali, 46)

Raif 'in defterinde yazdıklarında çocukluk anıları önemli yer tutar. Bunlar onun içe dönüklük nedenlerine de ışık tutan iç döküşlerdir. Odak figür defterindeki anlatısına çocukluğundan kalan izleri, içinde yaşadığı yer ve dönemi ve babasıyla ilişkisini yansıtarak başlamıştır. Ailesi ile ilişkisi, toplum içinde şahsiyeti hakkında kanaat oluşturma yükümlülüğü çocukluk ve ilk gençlik yıllarını savaş döneminde geçirmiş olması, odak figürün fikir ve hedeflerinin sağlam temellerde oluşamamasına neden olur. Çocukluğunda da tepkisiz oluşu ve bir erkek çocuktan beklenen kişilik özelliklerinden yoksunluğu, babasıyla arasında asla kapanmayacak bir mesafenin oluşumuna sebep verir. *“Yahu, sen kız olacaktıydın ama yanlış doğmuşsun!”*(Ali,

48) Babası Raif'in okumasını ve zihninde oluşturmuş olduğu "erkek evlat" resmine uymasını istemiş ancak çizdiği bu sınırlar nedeniyle kendi hayal dünyasında yaşantısını ve ilişkilerini sürdüren oğlunu tanıyamamış, onun dünyasının bir parçası olamamıştır. Yaşadıkları iletişimsizlik, odak figürün, babasının ölümünde dahi zihninde canlanan anıların niteliğinden anlaşılmaktadır. Baba figürünün onun yaşamında sadece kavramsal bir yeri vardır. *"Babam benim için "insan" olarak hemen hemen hiç mevcut değildi; yalnız "Baba" dedikleri mücerret bir mefhumun insan şeklinde görünüşüydü"*(Ali, 142)

Odak figürün yaşadığı yabancılığı, içine kapanıklığı ve aidiyet arayışına kendince bulduğu çözüm edebiyata ve sanata olan tutkunluğudur. Raif Efendi okuduğu kitaplarla, saatlerce bakakaldığı resimlerle başka hayatlara dahil olma arzusunu gerçekleştirir; yaşantısını başkalarının kurguladığı dünyalarda şekillendirerek çevresine daha da yabancılaşır. *"Zaten muhitimden uzak duruşumun, vahşiliğimin bir sebebi de kitaplarda tanıştığım ve benimsediğim insanları muhitimde bulamayışım değil miydi?"*(Ali, 51) Odak figürün gözlem yeteneğinin ve insanları analiz etme yetisinin kuvvetli olmasının sebebi de bir noktada bu sanat tutkunluğuna bağlanabilir. Ancak içe dönüklüğünün boyutları, odak figürün kendine ait bir düşüncüyü, özelliği veya olguyu sanat aracılığıyla aktarmasına engel olmuştur. İfade edemediği için de Raif Efendi hiçbir zaman, sınırlarını çizmiş olduğu gerçek dışı dünyanın dışına çıkamamış, bu da gerçek yaşamındaki ilişkilerini etkilemiştir. Almanya'da okumuş olduğu bir Rus yapıtının anlatıda bütün ayrıntısıyla anlatılması, Raif'in bu kitaptan çok etkilendiğini gösterir. Odak figür, kitaptaki kahramanın duygularını ifade edememesini kendine yakın bulur, o da içine attığı duygularının esiri olmuştur. Okumuş olduğu yapıtların yanı sıra gezmiş olduğu resim sergileri de Raif'in dünyasını şekillendirmişlerdir, gördüğü incelediği resimleri hafızasında canlı tutmuş ve başkalarının gözlemleri doğrultusunda çizilmiş olan bu manzaraları zihninde yaşatmaya devam etmiştir.

Odak figürün Maria adlı karakterle olan ilişkisi de içe dönüklüğünün başka bir boyutunu oluşturur. Almanya'ya giden, amaçsızlığını ve monoton yaşantısını burada da sürdüren odak figür, gezdiği sergilerden birinde “ Kürk Mantolu Madonna” olarak nitelendirdiği bir resme rastlar ve bu rastlantı onun yaşamında bir dönüm noktası olur. Daha önce görmediğine emin olduğu portredeki kadın, ona hiçbir yönüyle yabancı gelmemiştir. Odak figür, hayal dünyasında yaşattığı bütün kadınları bu resimle bir araya getirir. Resme olan tutkunluğunun bir başka nedeni ise, kadının birçok çelişkiyi içinde bulundurduğu ifadesi ve duruşudur. Çelişki olgusu odak figürün yaşamının bütün kesitlerinde var olan bir kavramdır. *“...masumluk ile iradeyi, sonsuz bir melal ile kuvvetli bir şahsiyeti birleştiren bu ifade, bana asla yabancı olamazdı.”* (Ali, 55)

Kişiliğiyle pek çok açıdan ayrı düşmesine rağmen, bu tablo ile ilgili heyecanını gizleyemeyen odak figür, uzun süren gözlem ve araştırmalarından sonra bu tablo ve Meryem Ana'nın tasvir edildiği bir resimdeki benzerliklerin ele alındığı bir yazıya rastlar. Meryem'i “düşünmeyi öğrenmiş, hayat hakkındaki hükümlerini vermiş ve dünyayı istihfaf etmeye başlamış bir kadın” olarak tasvir eden Raif, bu özellikleri hayran olduğu portreyle özdeşleştirirken aynı zamanda kendine de yakın bulmuştur çünkü bu resim ona insanlardan kaçmasının sebeplerini ve arayışını hatırlatmıştır. Hissettiklerini aktarma yetisinden yoksun olan Raif'in kendini bulduğu nokta, yine bir başkasının tasviridir ve bu denli kuvvetli bir yakınlık hissetmesi, kendi ifade edemediği her olguyu içinde bulunduran bir aynaya rastlamış olduğunu düşünmesi, onu bir nebze de olsa umutsuzluğunun içinden çıkarmayı başarmıştır.

Odak figür, sonraları, bu resmin aslında ressamın kendi portresi olduğunu öğrenir ve onu tanıma, karşılaşma arzusunu gün geçtikçe daha da kuvvetli bir biçimde duyumsamaya başlar; Raif'in benliğinin, hayallerinin tasviri o kadındır. Kürk Mantolu Madonna'nın ressamının içinde bulunduğu sergideki insanlar da zamanla odak figür'ün resme karşı saplantı haline

gelen hayranlığını ayırsamaya başlarlar. Halbuki Raif, bir gün gelip kendisiyle konuşmaya çalışan kadının aslında Kürk Mantolu Madonna olduğunu bile fark etmez; çekingenliğinin ve iletişim kabiliyetinden yoksunluğunun etkisiyle kendisiyle konuşan kadının yüzüne dahi bakamaz. Sokakta karşılaştıklarında ise odak figür aynı yerde kaldıkları dul bir kadınla samimi bir durumdadır, bu sefer karşılaştığı insanın kim olduğunu algılar ama içinde bulunduğu durumdan dolayı onun tarafından değişmez bir hükümle mahkum edildiği düşüncesine kapılır. Yaşamı boyunca hükümlerden, yargılardan kaçmış olan odak figüre, daha tanımadan tesiri altında kaldığı bir kadın tarafından tek bir bakış ile giydirilen hüküm, onun daha da içine kapanmasına neden olmuştur. Odak figür, dış dünya ile olan ilişkisindeki kopukluklar nedeniyle ihtimallerin oluşturduğu çatışmaların hepsini kendi zihninde yaşamıştır. Zihninde yarattıkları ile gerçeklikler uyuşmayınca uğradığı hayal kırıklığı ise odak figürde memnuniyetsizlik ve tatminsizlik hislerini doğurmuştur.

Raif ve Maria'nın ilişkilerinin Raif'in yaşamının her alanında karşılaştığı çelişki olgusuyla temellendiği söylenebilir. Karakterleri ve yaşam tarzlarındaki farklılıklar onları bir noktada buluşturmuş ve yaşama aynı açıdan bakabilmelerini sağlamıştır. İlişkilerinin gelişimi sırasında, Maria'da yaşanmışlıkların doğurduğu güvensizlik olgusunun ön plana çıkmasıyla aralarındaki mesafeyi tam anlamıyla aşamamışlardır. Maria, dobra, açık sözlü ve baskın karakterli bir kadındır, kendini erkeğe benzettir. Bu benzetmeyi yaparken Raif'i de bir kadına benzetmesi ilişkinin sıra dışılığını yansıtır. Çelişen bu özelliklerine rağmen iki odak figürün buluştukları nokta yalnızlıklarıdır. Maria da aynen Raif gibi çevresi tarafından algılanamadığını düşünür, sanatını icra etme cesaretini gösterse bile yalnızlığının ve iletişimsizliğinin daimi olduğu kanısındadır. Maria da odak figür gibi kendi hayal dünyasında, kendi değer yargılarına göre yaşamını sürdürür. “ *Göreceksiniz ya, ben dünyadan ziyade kafamın içinde yaşayan bir insanım... Hakiki hayatım benim için can sıkıcı bir rüyadan başka bir şey değildir.*”(Ali, 92) Maria yaşamın tadını artık alamamasına rağmen ona karşı

direnmeyi sürdürdüğünü ifade eder, sorgular ve düşüncelerini ifade eder; bu noktada da odak figürle çelişmektedirler. Ancak bu çelişki ilişkilerindeki mesafenin azalmasına olanak vermiştir. Odak figürün sorgulamaya başlayan zihninin ifade gücünden yoksunluğunu Maria tamamlar.

İki karakteri bir araya getiren etmenlerden biri ise, farklı sebeplerle de olsa, karşı cinsle olan iletişimsizlikleridir. Maria iletişimsizliğinin nedenini, erkeklerin manasız kendine güven duygusundan doğan talepkarlıkları olarak nitelendirirken, Raif'in yaşadığı iletişimsizliğin nedeni ise çekingenliği ve utangaçlığıdır. Raif'in, tesirinde kaldığı tablodaki kadınla tanışma hayallerini kendi hayal dünyasında kendi yıkar. Buna dayanarak Raif'in çekingenliğinin kadınlarla iletişim kurma konusunda nasıl bir engel oluşturduğunu görebiliriz. *“Benim gibi hayatında hiç macerası olmayan bir erkeğin ilk defa böyle bir kadınla karşılaşması hakikaten korkunç olurdu”* (Ali, 58) Odak figür her konuda olduğu gibi karşı cins konusunda da gerçek hislerini açığa vuracak tepkilerden kaçınır. Maria gibi baskın, açık sözlü ve özgür bir ruha sahip olan bir kadınla kurduğu iletişim bu kaçışı daha da çelişkili hale getirir; birliktelikleri sırasında kadınlar hakkında oluşturmuş olduğu bütün hükümleri ayrılıklarında bir kenara bırakır. Karşı cinsle ilgili oluşan belirsizlikler, odak figürün içine daha da kapanmasına ve bilinmezlikleri kabullenmesine, dolayısıyla tepkisizliğinin pekişmesine sebep olur.

Odaki figürün yaşamı aşık olmadan önce çoğunlukla karakteristik özelliklerinin tesiri alıntında kalarak yaptıklarıyla şekillenmiştir ancak Maria ile ait olma, paylaşma ve istenme duygularını tatmıştır. Raif, Maria sayesinde kişiliğinin çizdiği sınırları aşarak bir dönem, alışkanlıklarından sıyrılmayı başarmıştır. Maria'nın arayışına saygı duyup, tatminsizliğini algılayabilmiş, ruhunu ona açabilmiştir. Maria'yla yaşantıları sırasında ömrü boyunca yaşadığından daha çok şey yaşadığı hissine kapılmış ve yaşadığı her saniyenin farkına varmıştır. Bir ruhu olduğunun ayırımına varan odak figür, hissettiği heyecan ve coşkuyla

yaşamaya başladığını hisseder; herkesten saklandığı benliğini aşık olduğu kadının önüne bütün yalınlığıyla sermek için sabırsızlık duyar.“*Bana sadece yorgunluk veren uzuvlarımın değil, ruhumun da yaşamaya başladığını, içimde, haberim olmadan bekleyen üstü örtülü derin tarafların da birdenbire meydana çıkarak bana fevkalade cazip, kıymetli manzaralar arz ettiklerini görüyordum.*”(Ali, 86)

Odak figür ve Maria’nın ayrılığı odak figürü ilk başta tepkisizliğe; hayal kırıklığına, hüzne, umutsuzluğa ve tatminsizliğine sürükler. Ayrılık kararını veren Maria’nın aralarına koyduğu mesafe, aynı zamanda Raif’in bütün insanlarla arasına bir mesafe koymasına neden olmuştur. Ruhunun, benliğinin nasıl bir uzaklaşma yaşadığını, ayrıldıkları anda Maria’dan soyadını kullanarak bahsetmesiyle anlayabiliriz. Ancak sonralarında, tepkisizliğine kendi içinde yaşadığı çelişkilerle bir son verir ve Maria’nın pesinden gider. Maria’nın Raif’e, yaşama karşı gelme iradesini kazandırmış olduğu, odak figürün bu davranışından çıkarılabilir.

Yapıt boyunca odak figür, içe dönüklüğünün hem nedeni hem sonucu sayılabilecek bir kaçış eylemi içindedir, kaçışını çoğunlukla zihinsel boyutta yaşayarak içine kapanır. Raif’in zaman zaman fiziksel boyutta da bir kaçış yaşadığı gözlenir. Böyle zamanlarda gideceği yeri, varacağı noktayı bilmeden ancak yine mesuliyetten kaçarak ve adımlarını sorumlu tutarak yürüyüşlere çıkar. Baskılamış olduğu arzularının bilinçaltındaki varlığı, adımlarının onu çeşitli mekanlara sürüklemesine sebep olur. Maria’yla ilk karşılaştığı noktaya gidişi de, anılarından ve kendi düşüncelerinden kaçmak, biraz olsun kendini rahatlatabilmek içindir.”*Ben gene eskisi gibi dünyadan uzak ve daima tasavvurlarımın ve iç dünyamın bir oyuncagıydım*”(Ali, 67) Raif Efendi’nin bu davranışının bir benzerini de Maria’yla olan ayrılığından sonra gerçekleştirir, saatlerce istikametsiz bir biçimde yürür; sorunlardan, kendinden ve hayal kırıklıklarından kaçmaya çabalar. Bu yürüyüşlerin odak figürün ruh halini

yansıttığı düşünülebilir. Bedeni; içine kapanık, daima kaçan ve kabullenen benliğinin bir esiridir.

Odak figür, ayrılıklarının onda uyandırdığı bütün esenliksiz duygulardan kaçma amacıyla çıktığı yürüyüşün sonucunda kendini Wansee Gölü'nde bulmuştur. Raif Alman bir şair ile sevgilisinin intihar ettiği ve gömüldüğü yere gelmiş; burada intihar olgusuyla yüzleşmiştir. Odak figür bu iki sevgilinin, ölümü seçme özgürlüğünü tattıklarını, kaderlerini ve benliklerinin kesiştiğini, iki ölü insanın bedeninden sızan kanların birleştiğini hayal ederek aşka bakış açısını yansıtmıştır. Bu iki sevgili birbirini yarı yolda bırakmayan, ölümden dahi birbirini tamamlayan aşıklardır; onlar da odak figürün hayal dünyasında somutlaşmış figürlerdir. *“Kadının göğsünde ve erkeğin kafasında birer tabanca kurşunuyla yan yana uzandıklarını görür gibi oluyordum.”* (Ali, 123) Zihninde canlandırdığı görüntüde, kurşunun kadının göğsünde olurken erkeğin kafasında olması, çevresinde gözlemlediği ancak hiç yaşamadığı ilişkileri sembolize eder; kadın figürü kalbiyle, erkek figürü aklıyla hareket eder. Odak figürün kurguladığı bu görüntü de yaşadığı bir başka çelişkidir. Maria ilişkilerini bitirirken mantığıyla hareket eden, hislerinin esiri olan Raif'tir. Kadın ve erkek figürleri odak figürün kafasında yeniden yer değiştirmiştir. İntiharla ilgili yaşamının bu kesitinde kurguladığı olguların etkisinde yaşamı boyunca kalan odak figür, yaşantısından alamadığı tadı ölümden bekleyerek intihar arzusunu sık sık dile getirir.

Raif'in yaşamı boyunca çekingenliği ve kabullenmişliği nedeniyle yaşadığı olaylar hep tekdüze olsa da karakterinde meydana gelen değişiklikler sonucu oluşan tepkisi bunu değiştirmiştir. Hep mesafe koyan Raif iken, bu olgudan sıyrıldığı anda yaşamı onu mesafelerle alıkoymuştur. Babasının ölümüyle ülkesine geri dönmek zorunda kalan odak figürün akrabalarının samimi olmayan; hatta düşmanca tavırları ve Maria'ya ulaşamaması tekrar içine kapanmasına sebebiyet verir. Kendini lüzumsuz ve gereksiz hisseder, yaşamının

kontrolünü tekrar kaybeder. Raif; Maria'ya karşı olan inancının kaybolması ancak aşkının asla yok olmamasının doğurmuş olduğu çelişkilerle yaşadığı sürece mücadele etmek zorunda kalır. İnançsızlığı zamanla yaşamındaki her olguya sıçrar ve istemsiz olarak sürüklenir; benliğini herkesten gizleyerek, gün geçtikçe daha da kabullenerek yaşar. Sahip olduğu her şeyden alıkonmuştur ancak tepki göstermez. İstenilen işe girer, aşık olmadığı bir kadınla evlenir ve toplumun ondan beklentilerini gerçekleştirir; monoton bir biçimde “hayatta kalmayı başaran”, yaşamını sürdürecekt kadar para kazanan ve aile kuran bir birey olur.

Odak figür, yıllar geçtikten sonra Maria'nın aslında ona ihanet etmediğini, ondan hamile kaldığını ve çocuğunu doğururken öldüğünü öğrenir. Kendine ve sevdiğine yaptığı haksızlıklardan dolayı duyduğu pişmanlık; yaşamını, duygularını ve düşüncelerini daima kendine saklamış olan odak figürü yazmaya iter. Yaşadıklarını, kendini, asıl benliği bir itiraf niteliğinde kağıda döker. Yapmış olduğu itirafın aslında kendine karşı olduğu da düşünülebilir. Yazmayı bitirdiğinde ise tek arzusu ölmektir, kendini suçlar ve yine intihar olgusuna yönelir. Yaşamının doğrultusunu kendi belirleyememiş olmasının verdiği acıyı ölümü seçerek gidermeyi arzular.

SONUÇ

Sabahattin Ali'nin “Kürk Mantolu Madonna” adlı yapıtı, yapılan bu uzun tez çalışmasında odak figürün kişilik özellikleri ve yaşantıları doğrultusunda incelenmiştir. Araştırma konusu kapsamında içe dönüklük kavramının irdelenişi sonucunda yapıtta kurgulanmış olguların; uzam, motif, karakter ve anlatıcıların etkileşim içinde bulundukları gözlenmiştir. İki farklı anlatıcının varlığı, özellikle böylesine bir kavramın ifade edilmesinde etkindir. İçe dönük bireylerin yaşadıkları ve yansıttıkları arasındaki farklılıkların okuyucuya bu kurguyla iletilmiştir. Gözlemleriyle yetinme durumunda kalan birinci anlatıcı, odak figürün çevresine yansıttıklarını aktarırken, odak figürün kendi düşüncelerini yansıtmasıyla bireyin iç dünyası,

hissettikleri ve düşündükleri belirgin hale gelmiştir. Bu iki bakış açısının var oluşu tamamlayıcı bir özellik taşır; kavramın objektif ve çok yönlü bir biçime irdelenmesine olanak verir.

Neden ve sonuçların iç içe geçişinin gözlemlendiği bu yapıtta odak figürün yaşamında karakteristik özellikler, ilişki ve iletişim olguları arasında bir kısır döngü mevcuttur. Karakteristik özelliklerinin yaşantılarına ve ilişkilerine yansımaları, içe dönüklüğünü pekiştirmekte ve sonuç olarak bu yansıma daha da belirginleşmektedir.

Bu çalışmada; uzamların, koşulların ve bireylerin kontrol altına aldığı bir yaşamın doğurduğu tepkisizlik olgusu ve çelişkiler de incelenmiştir. İç dünyasında yaşayan odak figürün yaşamı boyunca her alanda karşılaştığı çelişkilerin nedeninin de içe dönüklük kavramı olduğu söylenebilir. Soru soranın da cevap verenin de aynı olması, bireyin değer yargılarının oluşumunda kendiyi çeliştirdiği noktaların oluşmasına sebep vermiştir.

“Kürk Mantolu Madonna” adlı yapıtta, okuyucuya aktarılacak istenen kavramların temellendirilişi incelenmiştir; yaşamların hangi doğrultuda şekilleneceğini belirleyen etmenlerin birlikteliğin, bütünlüğün ve aralarındaki karşı konulamaz etkileşimin okuyucuya aktarılışı araştırılmış ve değerlendirilmiştir.

Yapılan değerlendirmelerin sonucunda, odak figürün çocukluğundaki yaşantılarının ve babasıyla ilişkisinin, hayal dünyasında yaşayan, gerçeklikten ve insanlardan kaçan ve kendini soyutlayan bir insan olmasına katkıda bulunduğunu gözlenmiştir. Maria’yla olan ilişkisinde yaşadığı hayal kırıklıkları ailesiyle olan ilişkilerini şekillendirmiştir; içe dönüklük olgusunun yaşamında kalıcı bir yer edinmesi bu olaylara ilişkilendirmiştir. Resme, sanata ve edebiyata tutkusu, kaçışları, kadınlarda iletişimsizliği, benliğinde yer etmiş intihar olgusu ve tepkisizliğinin de içe dönüklüğünün dışavurumları olduğu anlaşılmıştır.

Kaynakça:

- Ali, Sabahattin, **Kürk Mantolu Madonna** Yapı Kredi Yayınları, 2010, İstanbul